

Zielen winnen – Pinksterlezing Erik Borgman – 19 mei 2018, Klooster Wittem

Zielen winnen, zo heet het nieuwste boek van Erik Borgman en zo heette ook de Pinksterlezing, die hij op pinksterzaterdag 19 mei in Wittem hield, op initiatief van de Kloosterboekwinkel Wittem:

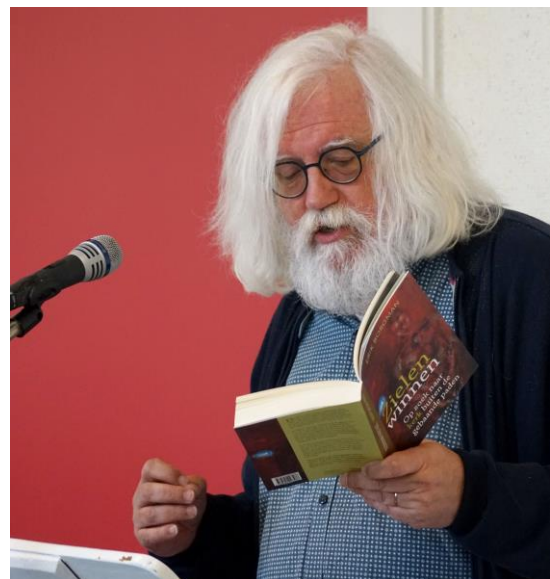
Zielen winnen. Dat lijkt wel erg op zeltjes winnen, en dat doen we tegenwoordig niet meer in de kerk. Maar waarom eigenlijk niet? Als iets voor jezelf waardevol is, dan wil je daar toch over vertellen? Dan wil je daar anderen toch ook deelgenoot van maken?

Toch zijn we er afkerig van. Misschien is het daarom goed om eerst een naar dat woord 'ziel' te kijken. Dat is in het verleden wel voorgesteld als een soort substantie in jezelf, maar daarvan is inmiddels wel aangetoond dat die niet bestaat. Velen hebben daarmee ook het begrip 'ziel' weggegooid. Maar ik omschrijf 'ziel' als iets in jezelf waarvan je niet precies weet dat het bestaat, het onbekende, onvermoede in jezelf. En het lijkt me prima als we dat proberen te 'winnen', te ontdekken en te gebruiken. Er wordt tegenwoordig de indruk gewekt dat alles in een mens kan worden

achterhaald en ontleed. Mensen gaan dat zelf ook geloven. Daar valt dus wat te winnen. De christelijke, katholieke traditie kan daar een rol in spelen, onder andere met de teksten uit de Bijbel, die ze kan aanbieden. Van die teksten – vaak moeilijke teksten – wordt vaak gedacht dat ze moeten worden uitgelegd. De teksten hebben een boodschap en wij moeten proberen die te begrijpen. Maar eigenlijk is dat vreemd. Diezelfde teksten zijn inmiddels al jarenlang steeds weer uitgelegd. Dan zou je toch moeten zeggen: dan weet je het intussen wel. Zo is het dus niet. Wij moeten niet proberen de teksten te begrijpen. Het gaat erom dat de tekst ons begrijpt: dat hij past bij ons leven, bij wat wij ervaren en meemaken.

Vaak wordt geprobeerd om de boodschap van ons geloof wat makkelijker te maken, om meer uit te leggen. Maar ik geloof daar niet in. Het kan niet makkelijker gemaakt, want het is niet makkelijk. Het geloof gaat over het leven en dat leven is niet makkelijk. Het is onbegrijpelijk vaak. Dat moet je niet verdoezelen of ontkennen.

Uitgangspunt in onze huidige samenleving is dat we alles zelf moeten doen. Autonomie, zelfredzaamheid is het adagium. Je moet je eigen zorgpakket samenstellen, je eigen begrafenis regelen, alles moet je zelf doen. In de kerk weten we dat mensen dat niet kunnen. De kerk is een plek waar mensen mogen zeggen dat ze het *niet* kunnen. Ze mogen zeggen dat het ook deze week weer niet gelukt is (schuldbelijdenis). Ze mogen zeggen: Heer ik ben niet waardig (woorden waar sommigen ook moeite mee hebben, maar die we wel allemaal *samen* zeggen). We kunnen het niet zelf, we hebben elkaars hulp nodig; ik help jou en jij helpt mij.

Ook de kerk zelf is niet alleen kerk als ze het goed doet, als ze is hoe ze bedoeld is. Juist als ze klungelt, ruzie maakt, fouten maakt, is ze kerk.

In die kerk is dan ook iedereen welkom. Een overste van de dominicanen zei eens: "Jezus nodigde zelfs zijn eigen verrader aan tafel uit, wie zouden wij dan uitsluiten van onze tafel?" Ieder is er welkom, ieder met zijn tekort en zijn onvolmaaktheid.

Dat is wel een beetje een nadeel van een kerk als gemeenschap, zeker nu de kerkgemeenschappen kleiner worden. Een gemeenschap die op elkaar betrokken is en elkaar kent, wordt automatisch minder open naar anderen, terwijl dat wel essentieel is voor een kerk, open te zijn voor iedereen. Het is de kunst om daar een evenwicht in te vinden, want die onderlinge betrokkenheid is ook waardevol. Daarom zijn ook open plekken als Klooster Wittem belangrijk.

Fundamenteel is, dat God is afgedaald naar de aarde. Wij moeten geen moeite doen om verheven te doen of te zijn, om ons te verheffen. Nee, God vernedert zich.

Wat belangrijk is en blijft aan onze christelijke boodschap is het verhaal van Pasen. En dat verhaal begint met het lijden: Jezus stierf aan het kruis en wij worden als christenen uitgenodigd om daartoe ook bereid te zijn. Dat is natuurlijk niet direct zo aantrekkelijk. Maar op dat lijden volgt de opstanding. Er wordt vaak gezegd dat dat een van de problemen in onze tijd is, dat zo iets als opstanding voor mensen in onze tijd moeilijk te geloven is. Alsof dat vroeger niet zo was, alsof men het vroeger, bijvoorbeeld in Jezus' tijd zelf heel normaal vond. Natuurlijk niet. Dat blijkt bijvoorbeeld heel goed in het Marcus-evangelie. Dit beschrijft hoe de vrouwen naar het graf gaan, de enige mensen die hem nog willen volgen tot in de ruimte van neergang en einde. Maar toen ze zagen dat Jezus' lichaam er niet was en toen er een engel tot hen sprak vluchtten ze weg. "En ze vertelden niemand iets, want ze waren bang." (Marcus 16:8).

Toch is het wel de kern van ons geloof, dat lijden bij het leven hoort, maar ook dat er hoop is, zelfs door de dood heen.

Ook Pinksteren, het feest van vandaag, hoort bij de kerk, al krijgt het altijd wat weinig aandacht. Mensen zijn een beetje bang voor de geest, voor het onverwachte en onvoorspelbare in het leven. Maar juist in het onverwachte kan het nieuwe ontstaan. Ik denk bijvoorbeeld aan Rosa Parks, de zwarte vrouw die weigerde op te staan in de bus voor

een blanke vrouw, wat ze volgens de wet in 1955 in Alabama wel verplicht was. Deze daad bleek uiteindelijk het begin te zijn van de burgerrechtenbeweging van zwarte en gekleurde mensen in de Verenigde Staten. Als iemand van tevoren aan Rosa Parks had gevraagd of zij dit in zich had, om zo'n beweging op gang te krijgen, had ze 'nee' gezegd. Maar het gebeurde wel. Wie niet meer gelooft in het onwaarschijnlijke, wie alleen maar geloofd in dat wat gepland en voorspeld is, die verliest het leven.

Naar aanleiding van vragen:

Wat is de relatie tussen ziel en geweten?

Antwoord: het geweten wordt, net als de ziel, soms voorgesteld als een 'onafhankelijke instantie in jezelf'. Dat is het natuurlijk niet. Wat het wel is hangt, ook net als bij de ziel, af van de manier hoe je erover wenst te spreken. Zelfs in het traditionele spreken klopt die 'onafhankelijke instantie' niet echt, want er wordt altijd gezegd dat het geweten gevormd moet worden. Het is er dus niet bij voorbaat kant-en-klaar. En verder: het is er pas, als het wordt aangesproken, als je concreet voor een beslissing staat. Dat geldt ook voor de ziel: hij is er pas, als er een beroep op wordt gedaan, in dit geval, op het onvermoede in jezelf.

Wat is de relatie tussen ziel en hart?

Antwoord: voor het hart ben ik een beetje bang, althans als je het hart beschouwt als de zetel van de emotie. Daar wordt tegenwoordig wat te snel naar verwezen, alsof emotie iets onafhankelijks is, los van het verstand. En op grond van emoties lijkt soms wel erg veel te kunnen en te mogen. Ik ben niet tegen emoties, maar niet zonder de rede. Rede en emotie moeten samen gaan.

Wat is het verschil tussen de gedachte van leven na de dood in de islam en het christendom?

Antwoord: we hebben als christenen veel jaren de traditie gehad om te veel naar afzonderlijke geloofsfeiten te kijken die je allemaal afzonderlijk moet geloven. Zo ook het leven na de dood. Maar zo kun je niet echt geloven. Ons geloof in leven na de dood is ons geloof in God. Je kunt er twee dingen over zeggen:

- Paulus zei: als er geen leven na de dood is, dan is Christus niet opgestaan;
- Gods liefde voor ons en Gods trouw is groter dan de dood, ze blijven bestaan door de dood heen.

Maar hoe dat dan concreet is, dat leven na de dood, dat blijft wel de vraag. Dat kunnen we niet echt weten. Al weten we wel – o.a. uit het boek Openbaringen – dat de laatsten daar de eersten zijn; dat de martelaren voorop komen.

Wat de islam betreft, de rol van het laatste oordeel lijkt daar belangrijker, al komt het ook bij christenen voor (scheiding tussen bokken en schapen). Maar wat men precies gelooft, dat kan alleen iemand uitleggen die zelf moslim is, ik niet. Wezenlijke geloofsvragen kunnen alleen beantwoord worden door iemand die zelf een religie aanhangt, van binnenuit.

Dat verhaal over die kwetsbaarheid van mensen, dat autonomie en zelfbeschikking onrealistisch is, hoe kun je dat in de publieke ruimte aan de orde stellen?

Antwoord: eerste vraag is wat de publieke ruimte is. De hedendaagse praatprogramma's lijken dat soms te zijn, maar die hebben een eigen doel en dynamiek. Daar worden toch niet zonder meer de opvattingen van de hele samenleving weergegeven. De groep van mensen die in praatprogramma's komen, is een minderheid, al kan ze inderdaad best de opinie van mensen beïnvloeden.

Wat belangrijk is: probeer niet te makkelijk de heersende taal en redeneertrant over te nemen. Zorg dat je je eigen verhaal goed kent en pas het niet aan aan de 'algemene opinie'. Want dan moet je steeds meer stukken uit je verhaal wegstrepen en wordt het steeds kleiner. Dat is bijvoorbeeld gebeurd bij ontwikkelingsorganisaties. Zij zijn om overheidssubsidies te krijgen ('medefinanciering') steeds meer 'algemene waarden' gaan overnemen; ze zijn hun eigen waarden steeds meer gaan vertalen naar de algemene. En toen de subsidies ophielden, hadden ze niets meer. We moeten blijven uitstralen dat we als kerk anders zijn. Als we dat gaan ontkennen, verliezen we ons bestaansrecht.

Is dat ook aan de orde bij het meningsverschil tussen Eijk en de paus?

Antwoord: het conflict heeft te maken met de gedachte dat de kerk altijd over alle aspecten één opvatting had en één lijn trok. Maar dat is niet zo. Dat is pas in de loop van de 19de eeuw zo gegroeid; het is eigenlijk een vrij modern verschijnsel. In de Middeleeuwen was er grote diversiteit in allerlei tradities en gebruiken.

Het heeft ook te maken met de vraag wat je onder waarheid verstaat; is waarheid een theorie, of komt ze naar voren in het geleefde leven, dat dus divers kan zijn.

Het gaat hierbij overigens niet om de persoon van Eijk. Er is een stroming in de kerk die denkt zoals hij.

Ten slotte nog iets over Maria, in deze meimaand: Maria zei tegen Jezus op de bruiloft in Kana dat de wijn op was. In eerste instantie deed Jezus er niets aan, maar Maria liet dat zo, niet uit nederigheid, maar uit zelfvertrouwen. Ze wist blijkbaar wel dat hij naar haar zou luisteren. En inderdaad: hij zorgde voor nieuwe wijn, zeven waterkruiken vol. Als je het uitrekenet gaat het om zo'n 600 liter wijn, en dat voor bruiloftsgasten die al aardig wat gedronken hadden. Wat een overvloed! Wijn is volgens de middeleeuwse kerkvader Thomas van Aquino een teken van wijsheid, omdat het zowel vurig maakt als troost biedt. Die wijsheid levert Maria ons, in overvloed.

Samenvatting: Ageeth Potma